

Розділ 15

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

АНИЩУК Н. В.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
професор кафедри історії держави і права, доктор юридичних наук, професор

ДОПУСК ЖІНОК ДО ЮРИСПРУДЕНЦІЇ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

На початку нового тисячоліття відзначається тенденція — фемінізація юридичної професії, що відбувається в руслі інших змін, які спостерігаються й в інших сферах: від медицини до військової служби. Роботодавці, партнери та клієнти обирають юриста вже не за статевою ознакою, а виходячи з професійних вмінь, навичок та попередніх досягнень. Сучасна юриспруденція ламає всі гендерні стереотипи. Пов'язано це із процесом емансипації жінок, яка охопила всі сфери життєдіяльності суспільства. Динаміка жіночої емансипації, що особливо є політикою в останні десятиріччя, потягла за собою масовий прихід жінок до професій, які раніше вважалися суто «чоловічими».

Загально прийнято вважати, що першими країнами у світі, в яких жінок було допущено до юриспруденції, стали Сполучені Штати Америки та Швейцарія. Феміністичний рух значною мірою вплинув на те, що жінки добилися отримання права на здобуття вищої юридичної освіти та до юридичної практики. Так, в США жінки здобули право на отримання вищої юридичної освіти у другій половині XIX ст. Першими штатами, які допустили жінок до ВУЗів, стали: Юта — 1850 р., Айова — 1860 р., Канзас — 1866 р., Вісконсін — 1868 р., Мінесота — 1869, Каліфорнія і Міссурі — 1870 р., Огайо, Іллінойс і Небраска — 1871 р., а потім пішли слідом інші штати.

Серед європейських країн, які дозволили жінкам, отримувати вищу юридичну освіту, першою стала Швейцарія. Цій країні належить честь найбільш раннього (наприкінці 60-х рр. XIX ст.), найбільш смілого, як можна думати, найбільш раціонального розв'язання цього питання, шляхом допущення жінок до спільного навчання із чоловіками в університетах. Сюди їхали навчатися із різних країн світу. З 1864 р. були виділені місця для жінок-студенток в університеті Цюриха. До цього часу із 1840-х рр. вони могли бути вільними слухачами при університетах.

Наприклад, у літній семестр 1901 р. із майже 5000 студентів в університетах Швейцарії приблизно 1100 були жінки, з них 19 — на юридичному факультеті (Мижуев П. Женский вопрос и женское движение / П. Мижуев // Мужские ответы на женские вопросы в России. Вторая половина XIX в. — первая треть XX в. Антология. Том. II. / Отв. ред. и составитель В. Успенская. — Тверь: «Феминист Пресс». — 2005. — С. 268).

Між тим, історія свідчить, що перші паростки на цьому шляху сягають у Середньовіччя до Італії. Як відомо, Болонський університет — найстаріший діючий університет Європи. Його було засновано як юридичну школу в 1088 р. В Болонському університеті у якості слухачів і навіть лекторів допускалися жінки. Перша жінка, яка згадується в літописах університету, — доктор права і викладач Дота д'Аккорсо. Вона читала у цьому університеті публічні лекції вже в XIII ст. Дота д'Аккорсо була донькою Франциска Аккурсія (Аккорсо) (1182—1258) — одного із знаменитих старовинних італійських вчених правознавців (глоссаторів).

Відомі також інші жінки-юристи, які викладали у Болонському університеті за часів Середньовіччя. Наприклад, Беттіна (Біттізія) Годзадіні (Гоццадіні) (XIII ст.) — юрист, яка очолювала кафедру права в Університеті Болоньї в 1236 р. Вона приймала участь у конкурсі і завоювала перше місце в цивільному і канонічному церковному праві. За іншими даними, Біттізія Годзадіні стала першою жінкою-професором у Болоньї. Вже в XIII ст. Біттізія Годзадіні читала в Болонському університеті лекції римського права.

Найвідомішою жінкою-юристом Болонського університету стала Новелла Кальдеріні (Новелла д'Андреа) (XIV ст.) — донька відомого юристу свого часу, викладача Болонського університету Джованні Андреа Кальдеріні (1270—1348), яка читала замість її батька лекції, коли він уїжджав із Болоньї з дипломатичною місією. Історію про цю жінку, настільки гарну, що їй приходилося читати, укрившись за екраном, щоб не відвертати увагу аудиторії, сьогодні розповідають у кожному італійському університеті. За іншими даними вона всходила на кафедру в густій вуалі, не бажаючи відвертати студентів від предмета. Звідси, здається, й розмова про екран. Замість Новелла вийшла за викладача права Джованні Ольдренді да Леньяно. Коли він з якоїсь причини був відсутнім, вона читала лекцію замість нього. Папа Римський Урбан V запропонував її чоловіку посаду кардинала за умови, що Новелла піде до монастиря, але подружжя вирішило не розлучатися. Новелла д'Андреа, була прозвана «дзеркалом і яскравим світильником юриспруденції» (Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона / Электронный ресурс/. — Режим доступу: [// bibliotekar.ru/bezh/30.htm](http://bibliotekar.ru/bezh/30.htm)). Таким чином, тривалий час у суспільстві існувала маскулінізація юриспруденції. За цілі тисячоліття історії людства склалося переконання, що чоловіку більш властиво бути юристом, аніж жінці. Навіть термін «юрист», який

використовується, зокрема, в чинному українському законодавстві, є чоловічого роду.

Допуск жінок до юриспруденції сягає у Середньовіччя, коли у Болонському університеті в XIII ст. з'явилися перші жінки-юристи, яким було дозволено викладати юридичні дисципліни. Проте такі випадки, скоріше за все, були виключенням у чоловічому світі юриспруденції за часів Середньовіччя. До другої половини XIX ст. жінок не допускали до юриспруденції. США та Швейцарія стали першими країнами у світі, які зруйнували гендерні стереотипи, допустивши жінок до юриспруденції.

Фемінізація юриспруденції — це вже не майбутнє, а сьогодення, і в цьому процесі вже залучені багато жінок-юристів із різних континентів та різних народів, незалежно від кольору шкіри, національності, віросповідання тощо. Жінкам знадобилося докласти багато зусиль для того, щоб сьогодні, в XXI ст. жінки нарівні з чоловіками могли реалізувати себе в юриспруденції і це сприймається сучасним суспільством як звичайне явище, яке не викликає негативної реакції.

ДОЛМАТОВА Н. І.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри історії держави і права, кандидат юридичних наук, доцент

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ В АВСТРІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ

З 1772 до 1786 р. тривав процес заміни польського законодавства. У перший період входження українських земель до Австрійської імперії на території Галичини за виключенням державного продовжували діяти основні положення всіх галузей права попередньої польської доби, а саме джерелами права були : 1) звичаєве право, особливо серед українських гірських народностей (гуцули, лемки, бойки тощо) та повсюди в сільській місцевості. Норми звичаєвого права в судовій практиці Східної Галичини, Буковини і Закарпаття застосовувалися рідко. Його силою вирішувались прості цивільні справи та розглядалися незначні кримінальні і адміністративні правопорушення. Йосифінська книга законів забороняла користуватися категорією звичаєвого права і тому патент від 1811 року скасував його; 2) головними збірниками норм цивільного і кримінального, процесуального та інших галузей права були об'єднані Малопольсько-Великопольські статuti. Ще на початку XVI ст. Ці статuti були перекладені на староруську мову; 3) поряд із статутами існували сеймові ухвали (постанови). Найдавніші з них відносили до середини XVI ст.; 4) королівське законодавство (привілеї, поділялися